

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1993 m. kovo mėn. 20 d. / March 20, 1993

Nr. 54 (11)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Opozicija be skirtingos ekonominės pozicijos

Neseniai LDDP partija gavo Lietuvos viešajame gyvenime vadovaujančią rolę, ir jos nusi-
teikimas ekonominiais klau-
simais turės lemiančios itakos
kraštui. Prezidentas Brazauskas,
nors ir atsisakė partinio priklaus-
omumo, atėjo iš tos grupės
vadovų. Vis dėlto jo ekonominę
pasaulėžiūrą sunku nustatyti,
nes ir jo naujajame knygoje
Lietuviškos skyrybos nematyti
pasisakymų, kurie galėtų mums
duoti bent vaizdą jo ekonominės
santvarkos gairių. Dėl to gali
atsitikti, kad Brazauskas, kaip
pavyzdžiui, Mitterrand Prancū-
zijoje, kartais galės turėti skir-
tingą nuomonę ekonominiais
klausimais, nei buvusi jo partija.

Atsirastų situacijų, kuriose Seimo
LDDP nariai turės pasisakyti ar
už savo partiją, ar už prezidento
poziciją. Vis dėlto, ekonomijai
veiklos toną duos premjeras ir
Seimo dauguma. Kol kas, nepai-
sant priešrinkiminių pasisa-
kyimų, kurie, suprantama, buvo
labai apibendrinti, nelabai aišku,
kokie nusistatymai laikysis LDDP
žmonės daugybės klausimus
atžvilgiu. Nors ir prezidentas
savo politinę įtaką daugiausia iš-
reiškia per premjerą ir ministrų
kabineta, prezidento Brazausko
atveju, jis dar turi nemažą svorį
Seime. Kiek iš tikrųjų, pasirodys
tik tada, kada iškils skirtingos
nuomonės tarp LDDP ir pre-
zidento Brazausko.

Susidaro įspūdis, kad norima
turėti daugiau pragmatiškus,
mažiau ideologiskai apspręstus
darbičius Seime. Tačiau, remi-
ant ar priešinantis premjero
iniciatyvoms, reikia gerai pergal-
voti pasaulėžiūrinę ekonominę
poziciją. Neužtenka pasisakyti už
rinkos ekonomiją, už privatiza-
ciją, už verslų steigimą ar už
pramonės modernizavimą. Be-
veik visi sako, kad to reikia.
Iškilieji Lietuvos ekonomistai,
kurį daugelis palaikė buvusių
centristų frakcijas, turi aiškius
pamatinus ūkinius atsakymus,
bet jų įtaka yra visiškai su-
mažėjusi dabartiniame Seime.

Dešinės vadovybė ne tik atvedė
šalį į nepriklausomybę ir de-
mokratiją, bet ėmėsi didžiai rizi-
kingų ir radikalių žingsnių re-
formuoti Lietuvos ekonomiją.
Išliko pramatyti ir nepramatyti
sunkumai. Šalis kuriam laikui
galėjo pakęsti neprateklus, jei

būtų buvus matyta geresnės atei-
ties viltis. Atrodo, kad dešinei pri-
trūko žinių ir idėjų kaip tvarkyti
besikeičiančią padėtį, kad būtų
regimos pažangos galimybės. Ki-
tuose kraštuose, atsiradus poli-
tikams opozicijoje, tik retais at-
vejais jiems pasiseka grįžti į vy-
riausybę, vien tik kritikuojant
oponentus be gerai išreikštų savo
pačių pozityvių sumanymų ir be
kiek galint aiškesnių pasiūlymų
kaip spresti problemas. Kitaip
opozicija pasidaro kaip ta bergė-
žia karvė – tik bliuina, o pieno
neduoda.

Pasidaro itin svarbu, kad opo-
zicija, daugiausia vadinamieji
dešiniųjų parlamentarai, turėtų
aiškų ekonominių klausimų
nusistatymą. Ir nemažiau svar-
bu, kad jis būtų skirtingas nuo
Seimo dabartinės daugumos ir
vyriausybės požiūrio į daugybę
krašto ūkio problemų. Tie pasiū-
lymai turėtų kilti iš nusibrėžtos
ekonominės pasaulėžiūros, kuri
turi skirtis nuo esamos valdžios
turimosios, nes kitaip klausimas
bus tik apie valdancį asmenų
kompetenciją, apie einamuosius
reikalus, specifines sutartis, biu-
džeto pajamų aukštį, nepaaiški-
nant dešinės pagrindinių nusi-
statymo gairių, kurios veda į
vienokią ar kitokią pasiūlymą.

Pats pamatinis pasaulėžiūros
skirtumas turėtų būti dešinės
požiūris į komandinę ekonomiją.
Iki šiol matyti nemažas sutapi-
mas su kaire šiuo klausimu. Atsi-
randa atveju, kada dešinė net
siekia veikti ekonomiją, dar
labiau ją komanduojančią ir regu-
liuojančią, nei kairieji. Jei dešinė
gali tik pasiūlyti kairiųjų
nomenklatūrą pakeisti dešiniųjų
nomenklatūra, tai abejotumėme,
kad pastaroji būtų gudresnė už
kairiųjų. Jei klausimas pasilieka
ir vienoje, ir kitoje Seimo pusėje:
kas gali prieiti prie valdžios lovio
ir kaip iš žmonių surinkti pinigai
dalintini, tai dešinieji neturi
nieko iš pagrindų rimtesnio
pasiūlyti kraštui, kas skirtųsi
nuo kairiųjų siūlymų.

Paziūrėjime į paskolas iš užsie-
nio ir kaip jos panaudotos. Pa-
vyzdžiui, prieš kelerius metus Ar-
gentina labai greitai prisiskolino
apie 40,000 milijonų dolerių.
Spėjama, kad gal pusė jų grįžo
visokiais kanalais į Miami
bankus (JAV) ir ten esančias pri-
vačias valdinių ir biznierių

Kaip ir iš kur „einama į žvaigždes”...

Kalbamės su Vilniaus universiteto
rektoriumi Rolandu Pavilioniu

Vilniaus universiteto rektorius
Rolandas Pavilionis, šių metų
pradžioje universiteto reikalais
atvykęs į Jungtines Amerikos
Valstijas ir vasario mėnesį
trumpai viešėjęs Čikagoje, ma-
niai sutiko su *Draugo* kultūrinio
priedo skaitytojais pasidalyti
įspūdžiais, mintimis, rūpesčiais
ir viltimis dėl Vilniaus uni-
versiteto.

— *Sveikiname Vilniaus univer-
siteto rektorių, atvykusi Ameri-
kon. Gal sutiktumėte papasakoti
Jūsų šios kelionės tikslus.*

— Atvykau pakviestas Ameri-
can Council on Education daly-
vauti dvidešimties Amerikos ir
Europos žymiausių universitetų
rektorių susitikime, surengtame
seniausios Amerikoje kolegijos –
William and Mary College, Wil-
liamsburg, Virginia, jos 300 me-
tų jubiliejaus proga. Šiame susi-
tikime atstovavau ne tik Vil-
niaus universitetui, kitoms Lietu-
vos aukštosios mokykloms, bet
ir devynių Baltijos valstybių 52
universitetams, kaip tu universi-
tetų Rektorijų konferencijos pir-
mininkas.

Su Amerikos universitetų rek-
toriais aptarėme konkrečius bū-
dus stiprinti ir plėsti Amerikos ir
Europos universitetų ryšius.
Ypač daug dėmesio skirta padė-
čiai rytinių Baltijos šalių univer-
sitetuose. Pristaciau mūsų var-
gus ir problemas, suformulavau
keletą siūlymų, panašų į pokario
metais Vakarų Europoje sėkmingai
taikytą Marshall'io planą –
tik tokiu būdu, atrodo, galėsime
iš esmės pataisyti savo padėtį,
įveikdami ne tik 50 metų „pave-
dą“, bet ir orientuodamiesi į nau-
jos visuomenės kūrimo poreikius.
Tarp kitų dalykų buvo pritariama
mano siūlymų atidaryti vadinama-
sias amerikietiškas studijas
(American Studies) kai ku-

riuose Baltijos universitetuose ir
baltų studijas (Baltic Studies)
kai kuriuose Amerikos uni-
versitetuose.

Šia prasme Vilniaus univer-
sitas turi gražią bendradar-
biavimo patirtį su Skandinavijos
kraštais: mūsų universitete ati-
darytą Šiaurės kraštų katedrą
sudaro profesūra, atvykusi iš
Danijos, Švedijos, Norvegijos,
Suomijos, Islandijos, o šių kraštų
universitetuose inicijuotos Li-
tuanistikos (plačiaja prasme) stu-
dijos. Šią patirtį galima puikiau-
siai taikyti ir plėtojant ryšius su
Amerikos universitetais. Gal tuo-
met atsvertume kitą, labai prastą
Amerikos įvaizdį, vis labiau per-
šamą įvaizdį, „mass media“ ir
kaip liga plintanti rytinėje Balti-
joje, žinoma, ir Lietuvoje.

Kita vertus, esu įsitikinęs, kad
Šiaurės Vakarų Europoje turėtų
susidaryti labai savitas kultūros,
intelektualio, apskritai būties regio-
nas, esmingai atnaujinantis seną-
jį kontinentą ir turintis pasau-
lį dar nepažintomis kultūromis,
visatos ir būties samprata, kalbo-
mis ir daugeliu kitų dalykų, at-
sverčiančių grėsmingą niveliaci-
jos ir standarto bangą.

Po konferencijos Williamsbur-
ge kelionę tęsiau Čikagoje. Čia
buvo numatyta pasirašyti ben-
dradarbiavimo sutartį su John
Marshall Law School, aptarti
bendradarbiavimo su University
of Illinois at Chicago išplėtimo
programą. Žinoma, ir susitikti su
lietuvių bendruomene. Šios mano
viešnagės JAV dalį tvarkė man
labai artimi Nijolė ir Tomas Re-
meikiai, kuriems esu labai
dėkingas už svetingumą ir akade-
minį tarpininkavimą.

Didelę derybų, diskusijų ir pa-
skaitų programą laukė Universi-
ty of Wisconsin. Madison'e. Ten
pratesta dar Vilniaus univer-

Vilniaus universiteto rektorius Rolandas Pavilionis (dešinėje) Lituaniistikos tyrimo ir studijų centre, Čikagoje, su
centro vedėju dr. Jonu Rackausku.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

siteto rektoriaus Jono Kubiliaus
pasirašyta sutartis; dabar ji
turėtų peržengti mainų ir ben-
dradarbiavimo medicinos srityje
ribas.

Galiausiai, grįžus į Washing-
ton'ą, buvo susitikimas su USIA
(United States Information Agen-
cy) vadovais dėl paramos Vil-
niaus universitetui ir kitiems
Baltijos universitetams. Viena
opausių problemų – studentijos
ir profesūros mainų finan-
savimas. Nuo šių metų nebegau-
name valiutos kelionių išlaidoms,
o tai gali pakirsti visas mū-
sų bendradarbiavimo ir mainų
programas.

— *Kaip šiuo metu apilai lai-
kosi Vilniaus universitetas? Kokie
pagrindiniai rūpesčiai?*

— Vilniaus universitetas, nors
ir neaplenktas bendros visam
kraštui ekonominės krizės, šian-

dien yra stabiliausia Lietuvos
mokykla. Kad ir labai nepalan-
kiomis ekonominėmis sąlygomis,
nors ir veikiami bendro politinio
irzulio, tęsime pradėtą refor-
mas. Gerokai išlaisvinome studij-
as, šalinami pertvaras tarp
katedrų ir fakultetų, labai išplė-
tė ir sukonkreitinę ryšius su Vakarų
universitetais – Vokietijos, Pran-
cūzijos, ypač Šiaurės kraštų –
Danijos, Švedijos, Norvegijos,
Suomijos. Gauname labai kon-
krečių, mums šiandien ypač
reikalingų paramų – literatūra,
įranga, profesūra. Satelinės
televizijos pagalba rengiami ben-
dri seminarai, diskusijos su vaka-
rų Baltijos universitetais Baltijos
jūros ir visos jos regiono ekologi-
jos tema. Šiomet šis bendravimas
dar bus išplėstas, įvedant ir isto-
rijos, kultūros, politikos, eko-
nomijos bei kitų mokslų pro-

blematiką.

Tvirtindami atvirumo Rytams
ir Vakarams nuostatą, atkur-
dami senojo Vilniaus universiteto
orientacijas bei puoselėdami nau-
jas jo raidos kryptis, sukūrėme
naujas studijų ir tyrimų struktū-
ras. Čia paminėsiu tik kelias:
Tarptautinių santykių institutą,
gavusį puikią 100 tūkstančių
dolerių paramą iš Tautos fondo ir
jau išjungusių į svarbias Europos
akademinį mainų programas;
Komunikacijų fakultetą, neseniai
laimėjusį UNESCO „grant“; Al-
girdo Greimo vardo Semiotikos
centrą, tampantį Prancūzijos
mokslų ir humanitarinės kultū-
ros atstovybe; Moterų studijų
centrą, užmezgusį ryšius su ana-
logiškais centrais kituose pasau-
lio universitetuose ir gaunantį jų
bei tarptautinių fondų paramą;
(Nukelta į 2 psl.)

sąskaitas, o kitą pusę Argentina
„suvalgė“ – išleido visokiems
importuotiems gaminiais,
pasikėlė algas ir pataisė vieną
kitą traukinį. Po to, tas kraštas
pasiliko kaip buvęs, tik su 40
bilijonų dolerių skola. Ir su
reikalu ją per didžiausius
sunkumus atmokėti, dar su
palūkanomis. Taip įvyko todėl,
kad visi puolė politiškai prie to
biudžetinio lovio, kad iš jo gautų
profesajungos, pensininkai,
pramonininkai, valdininkai ir
kariuomenė, negalvodami, kad
svarbiausia tuos pinigus panau-
doti pramonės našumui pakelti,
ją modernizuojant, ir pakeisti
pačią ekonominę struktūrą. O
kaip mūsų dešinė siūlo panaudoti

paskolas ir jas atmokėti?

Arba kalbama apie algų pakė-
limą. Nurodoma, kad jos priklaus-
o nuo biudžetinių pajamų, nuo
valstybinės pramonės pelno, nuo
surinktų mokesčių dydžio, bet
nenurodoma, kad jos turi pareiti
nuo produktyvumo, nuo pramo-
nės ir viešųjų paslaugų sugebėjimo
patioms mokėti darbininkams
geras algas. Taipgi ir nuo suge-
bėjimo kokybiškai ir nebrangiai
gaminti eksportus ir Vakarų.
Nekalbama apie imonių vadovų
algas, kurios skatinę jų darb-
tumą ir išradingumą. Ką opo-
zicija siūlo, siekiant pakelti
krašto produkcijos našumą?

Išreiškiamas viltis, kad Lietuva
gali sekti Švedijos ekonominės
santvarkos modeliu. Tai panašu
į lenktyniavimą su liuksusiniu
Mercedes automobiliu, sėdint
gana prastame Moskviciuje – juk
tai nerealu. Daug tų socialinių
paslaugų, išlaikomų valstybės,
nepaprastai daug kainuoja, ir
mums jos dabar yra nekan-
damos. Jos tik tada galės pradėti
formuotis, kada susidarys užtek-
tinai turtinga, plati ir gili
pramonės bazė. Dabar galima
pasitenkinti kuklia ir nelaimė
patekusiam asmeniui parama.
Krašto ūkiui, kuris būtų perkrau-
tas mokesčiais tam, kad išlaikytų

imantresnes programas jau iš pat-
pradžios, negalėsime nei rasti
kapitalo iš užsienio, nei patys jo
pramonės ugdyti. Jei pelnas ir
algos nekils, nebus iš ko didesnės
sumos mokesčių gauti, kad būtų
galima išlaikyti ateičiai prama-
tytas gražias socialines progra-
mas. Kitaip jos, kaip ir anksčiau,
liks ant popieriaus arba bus uba-
giskai prastos.

Mūsų ekonomija tol nepajudės
gera kryptimi, kol ji bus
tvarkoma ir manipuluojama per
politinį procesą. Kitaip sakant,
jei Seimas ir ministerijos,
atsiliepdamos į visuomeninių in-
teresų grupių spaudimus, joms
dalyis privilegijas, dotacijas,
išimtis, užuot, vieną kartą nu-
stačius labai bendras krašto
ekonomijos eigos gaires, paliktų
pramonę ir prekybą operuoti
pagal rinkos dėsnių įtaką. Pietų
Amerika yra geras pavyzdys
politinės ekonomijos nesėkmės.
Dešimtmečiais ten valstybės
nesugebėjo išsikaupti iš eko-
nominės stagnacijos todėl, kad
visi gyventojų sektoriai turėjo
kokių nors politinių būdų prieiti
prie to biudžetinio valdžios lovio.

Savo knygoje *Lietuviškos sky-
rybos* Algirdas Brazauskas pa-
sisako, kad „Aš valdžią supran-
tu, kaip didžiausią atsakomybę,

kurią reikia jausti žmonėms,
kaip žmogaus interesų gyni-
mą, bent kiek normaliesnių
gyvenimo sąlygų sudarymą,
aprupinimą“. Dešinieji visi
panašiai siekia reguliuoti ir
komanduoti ekonomiją, siekdami
aprupinti kraštą per valdžią.
Dešinieji galėtų būti tiksliai tada
skirtingi, kaip opozicija, pama-
tiniu savo ekonominiu nusiteiki-
mu, jei jie įtikėtų ir stovėtų už
krašto ūkį, kuriame privati
pramonė ir privatus verslas galė-
tų patys išsiversti ir ugdyti
reikiamą kapitalo bazę. Jei būtų
tokiame krašte, kur asmuo gali
pats, be valdžios dažnai skurdus
aprupinimo, užsidirbti pagal savo
sugebėjimą ir darbštumą. Da-
bartinis dešiniųjų ir kairiųjų
siūlomų aprūpinimas yra ir bus
minimalus, taip, kaip jis buvo
prieš 1989 metus. Nei su de-
šiniųjų reguliavimu, nei su
kairiųjų aprūpinimu Lietuva
neįsijungs į Vakarų Europos tipo
ekonominę išprususių kraštų
eiles.

Gali atsitikti, kad buvusi no-
menklatūra, vėl grįžusi į
valdomąją poziciją, remis eko-
nomijos laisvėjimą, kad nemažai
jos žmonių įstengs greitai persi-
orientuoti į privačių verslų ir
pramonės sritis. Turėjant, būtų

remiamas krašto posūkis į vaka-
rietiško tipo ekonomiją. Kita
galimybė yra, kad LDDP, o ypač
prezidentas Brazauskas su vy-
riausybe, per dotacijas, per algų
kelimą, per kainų kontrolę, per
viešojo gyvenimo apsaugą, per
mažų verslų toleravimą, per kai-
kurių buvusių oponentų prisi-
jaukinimą galės Lietuvoje su-
daryti pakenciamą gyvenimo
sąlygas. Lietuva pasidarytų tipi-
škas Trečiojo pasaulio kraštas, ku-
rį valdytų patenkinta nomenkla-
tūra su jai būdinga ekonominė
filosofija ir besilaikanti ko-
lektivyizmo pamatinėmis nuostatomis.

Opozicija gali savo ekonominiu
nusiteikimu pasidaryti kolekty-
viskėnę už darbščius ir tikėtis
tuo laimėti ateinančius rinkimus,
bet tada ji kraštą suktytų į
užtikrintą ubagystės kelią.
Atrodo tačiau, kad kol ji neturės
aiškių vakarietiškos ekonominės
pozicijos, skirtingos nuo dar-
biečių, dešinė bus pasmerкта
pasilikti ilgametę opoziciją, dėl
savęs ir kitų verkšlenančia, užsi-
imančia tik kritika ir kart-
kartėmis siekiančia ką nors iš-
gauti iš to biudžetinio valdžios
lovio.

Jonas Pabedinskas

Šiame numeryje:

Ar turi savo ekonominę programą politinė opozicija Lietuvoje? • Pokalbis
su Vilniaus universiteto rektoriumi Rolandu Pavilioniu • Lietuvių dailės
odisėja I Lemont, Illinois • Donaldas Kajoko eilėraščiai • Paroda apie
„Niekieno žemė“ Čikagoje • Nuomonės ir pastabos • Apie politinę diferen-
ciją Lietuvoje • Architektui Vytautui Landsbergiui-Zemkalniui šimtas metų

Kaip ir iš kur „einama į žvaigždes“...

(Atkelta iš 1 psl.)

Religijos studijų ir tyrimų centras, įkurtą bendromis Vilniaus arkivyskupo Audrio Bačkio ir Vilniaus universiteto pastangomis. Visko nepamiršus, tik pasakyti, kad labai didžiulioji, jog ir šiomis, materialiai labai sunkiomis universitetui sąlygomis mūsų mokslininkai — ypač fizikai, matematikai, biochemikai, medikai, kalbininkai, filosofai, sociologai — pelno aukštus tarptautinius įvertinimus, prestižines premijas.

Bet, žinoma, turime ir rūpesčių, net labai didelių. Valstybės teikiamo finansavimo pašėlusiomis infliacijos sąlygomis vos pakanka fizinei egzistencijai, milžiniškam universiteto ūkiui — per 80 pastatų, laboratorijoms, klinikoms, tyrimų centrums, bibliotekoms, botanikos sodui, mokomiesiems korpusams, bendrabučiams ir t.t. išlaikyti. Ka jau kalbėti apie būtiną, reguliarią viso universiteto ūkio atnaujinimą. Universiteto profesoriaus atlyginimas šiandien — apie 40 dolerių mėnesiui, o ką jau kalbėti apie asistentus, laborantus ir panašiai. Tik patriotizmas, atsidavimas savo senajai Alma Mater kol kas dar saugo ją nuo nelemtojo „brain drain“. Yra pavojus, kad nesulaukus rimtesnės valstybės pozicijos, daugelis universiteto mokyklų, garsinusių jį visame pasaulyje, gali nykėti. O jei taip atsitiks, tai nūnys ir valstybė. Todėl ir emiausi iniciatyvos visų Lietuvos rektorių vardu labai kategoriškai kreiptis į Lietuvos valdžias ir pareikalauti nemažinti biudžeto asignavimų, nestatyti pavojun Lietuvos ateities.

O bene didžiausias mano rūpestis — išsaugoti unikaliąją Universiteto biblioteką, jo unikalius archyvus, neįkainojamą tautos turą, kuriam iškilo grėsmė žūti, nes pusė to turto — apie trys milijonai leidinių ir raštų — šiandien trūkia universiteto rūsiuose, ne tik neprieinami nei profesoriams, nei studentams, bet ir pasmerkti sunykimui. Štai kodėl, tik pradėjus rektoriatą, kreipiausi į plačiausią visuomenę teikti paramą naujosios, jau suprojektuotos Universiteto bibliotekos statybai. Tai turėtų būti moderni, šiuolaikiškai aprūpinta biblioteka, tarnaujanti visai Lietuvai ir, neabejotinai, pasauliui. Esu labai dėkingas JAV Lietuvių Bendruomenei už pirmąją auką — 15 tūkstančių dolerių. Bet kad galėtume įgyvendinti bent pagrindinę šio projekto dalį, mums reikia surinkti ne mažiau negu du milijonus dolerių. Lietuvos biudžetas šiandien ir artimiausiu metu nepajėgs pakelti tokios naštos. Mano vienintelė viltis — išorinė parama. Todėl, naudodamasis šia proga, norėčiau ypatingai kreiptis į visą Amerikos ir pasaulio lietuvių bendruomenę — tebūnie Jūsų galima auka tikraja Lietuvos viltimi, realiu, apčiuopiamu ir amžinu įnašu į Lietuvos ateitį.

— Kaip išlaikomi Vilniaus universiteto studentai? Ar stipendijos išstengia pasivyti infliaciją?

— Studentai — beveik 80 tūkstančių — gauna stipendijas, kurios, žinoma, neįstengia pasivyti infliacijos. Jų didžiausia gaunama stipendija šiandien artėja prie dviejų tūkstančių vadinamųjų talonų, tai yra net nesiekia minimalios pragyvenimo ribos. Todėl daugelis turi ieškoti papildomų šaltinių. Manau, kad apskritai reikėtų atsisakyti stipendijų sistemos, o palikus tam tikrą jų skaičių tik socialiai būtinai reminiems, pereiti prie paskolų, kreditų, siejant tokios paskolos grąžinimą su studijų rezultatais. Tai palengvintų našta valstybei ir paskatintų studentų atsakomybę, jų norą siekti geriausių rezultatų.

— Kokios studijų sritys Vilniaus universitete šiuo metu ypač

Vilniaus universiteto astronomijos observatorija (18-asis amžius, architektas Martynas Knakfusas). Jos fasade įrašyta: „hinc ITUR AD ASTRA“.

L. Verblugevičiaus nuotrauka

populiarios? Kiek studentų konkuruoja vienai vietai? Ar susidomėjimas studijų sritimis pasikeitė, Lietuvai atgavus nepriklausomybę?

— Užsienio kalbos, ekonomija, teisė, medicina, tarptautiniai santykiai — į šias sritis dabar labiausiai veržiamasi. Šiuose srityse konkuruoja net iki 3-40 pretendentų į vieną iš esamų vietų.

Aiškiai keičiasi studentų požiūris į studijas — didėja reiklumas profesūrai ir sau. Tai — puikus požymis. Galvojama apie ateitį, karjerą, dėl jos varžomasi. Tai labai gerai. Vis dažniau mokomasi ne vienos, o kelių užsienio kalbų. Atsiranda tikra konkurencija dėl žinių. Tai naujas, labai džiugus reiškinys.

— Iš viso kokie didesni pokyčiai Vilniaus universitete, žengus į laisvos Lietuvos gyvenimą? Ar administratoriai labiau linkę laikytis senosios sistemos, ar mato reikalingą derintį, pavyzdžiui, prie Vakarų Europos ar Amerikos universitetų tvarkymosi sistemų?

— Kai kuriuos jau minėjau. Dar pridurčiau, kad puikus stimulas daug ką keisti — tarptautiniai studentų mainai. Šiuo metu tatau daugiausia susiję su dalyvavimu Europos Bendrijos globojamose programose. Tokia yra, pavyzdžiui, TEMPUS programa. Patekę į ją, esame prirengti tokias studijų — bakalaurų, magistrų — programas, kurios leistų mūsų studentams lygiaverčiai dalyvauti Vakarų universitetuose.

Savo ruožtu ir mūsų fakultetuose daugėja užsienio — anglų, vokiečių, prancūzų — kalbomis skaitomų kursų. Apie pasikeitimus byloja ir skaičiai: praėjusiais metais į Vakarų universitetus sugebėjome išsiųsti apie 500 dėsytųjų ir per 200 studentų. Akivaizdu, kad mūsų universitetui, turinčiam per 8,000 stacionaro studentų, reikėtų kasmet sudaryti galimybes tobulintis svetur, pažinti kitas kultūras maždaug aštuoniems šimtams studentų — toks yra mobilus šiuolaikinio universiteto standartas.

Daug kas keičiasi ir administravime, stengiamasi į kiek įmanoma decentralizuoti, perkelti sprendimų, veiklos atsakomybę fakultetams, katedroms, pažadinti kiekviename universiteto bendruomenės naryje akademinę laisvės jausmą.

Beje, labai rūpinamės ir saugojimu universiteto autonomija: buvome pirmieji iš visų Rytų Europos universitetų pakviesti pasirašyti Italijoje, seniausiame pasaulyje Bologna universitete, Didžiąją universitetų chartiją, kuri — kaip ir priklausymas autoritetingiausių Europos universitetų šeimai — įpareigoja mus šventai saugoti universiteto auto-

nomiją, jo atsparumą politinei ir ekonominei konjunktūrai.

Universitetas tarp savo profesorių šiandien turi įvairių Lietuvos politinių partijų atstovų — ir tai yra didžiulis universiteto turas, rodantis visai Lietuvai sutelktumo ir tolerancijos pavyzdį. Tačiau universitetas netarnauja ir netarnaus jokiai partijai ar partijėlei, jis tarnauja savo tautai ir pasaulio kultūrai, tiesiai ir išmintinai. Ši nuostata, kurią aš pastoviai teigiu universiteto bendruomenėi, padėjo ir, tikiu, padės išsaugoti universiteto autoritetą ne tik Lietuvoje, bet ir platesniame pasaulyje.

O dėl derinimosi prie kokių nors — Amerikos ar kitokių — sistemų, pasakysiu atvirai: esame vienas seniausių Europos universitetų, turime puikias, per daugelį šimtmečių kurtas tradicijas, nesiruošime nei amerikoniškai, nei vokiečiai, bet, išlikdami patys savimi, esame linkę pritaikyti sau visa, kas mums tinka, kas išmintingiausia, bet jokiu būdu ne transplantuoti mechanškai to, kas mums svetima, kas svetima mūsų kultūrai ir savigarbai.

— Atleiskite, Rektoriau, jeigu čia kiek paprieštarausiu. Taip būtų galima kalbėti, jeigu Vilniaus universitetas nuo pat jo įsteigimo būtų visada buvęs lietuviška mokslo įstaiga arba bent jame būtų buvęs įsteigtas lietuvių kalbos seminaras, kaip pavyzdžiui, toks jau buvo Kauno raliaučiaus universitete 18-ojo

amžiaus pradžioje. Jūs pagrįstai pabrėžiate Vilniaus universiteto seną ir garbingą praeitį — mes visi juo didžiujamės. Pati dar nesu pamiršusi, nes teko prie tų darbų prisidėti, su kokių entuziazmu ir pakilia nuotaika čia, Amerikoje, mes šventėme Vilniaus universiteto 400 metų sukaktį — Lietuvių katalikų mokslo akademijos tuometinis suvažavimas, vykęs Čikagoje, iš tikro buvo tos sukakties apvaikštyjimas. Todėl ką Jūs sakote, yra brangu kiekvieno lietuivio širdžiai, tačiau ar šita mūsų pažiūra į Vilniaus universitetą nėra reikalinga ir tam tikro, nors ir nežymaus, kvalifikavimo? Vilniaus universiteto istorija jokiu būdu nėra vienisia ir jis nėra buvęs niekada neišblėsus mokslo šviesyrai Lietuvoje, todėl kalbėti apie jo savitas tradicijas, kuriose dera vadovautis ir dabar, nėra taip paprasta. Žinoma, jeigu tos tradicijos reiškia per šimtmečius nenutrūkusį siekį šviesos, tiesos ir išminties, kas gali su tuo ginčytis — bet tai jau nėra savita Vilniui, nes bet koks universitetas pasaulyje, je, ir tokį pretenduojantis, sakys, kad tai ir jo tradicijos. Tos tradicijos yra idealai — o kaip vienas ar kitas universitetas tvarkosi (pagal kokias savo paveldėtas ir išgytas administravimo „tradicijas“) yra visai kitas dalykas. Todėl ir klausimas čia iš tikrųjų liečia ne Vilniaus universiteto viziją ir jo idėjinius pagrindus, o sovietinės daugiau kaip 40 metų Lietuvos okupacijos padarinius pačiam universitetui. Sutinku, kad Vilniaus universitetui nėra reikalo nei „amerikonėti“, nei „vokietėti“, bet kaip su universitetu „nursėjimu“? (Ne dėstomosios kalbos prasme, bet struktūrinė, administracinė, santykių tarp profesūros ir studentų...) Sunkiai itikima, kad Maskvos vykdyta mokslo centralizacija visoje Sąjungoje būtų jau taip ir aplenkusi Vilnių ir jokios žalos nepalikiusi tai svarbiausiai ir brangiausiai iš Lietuvos mokyklų. Pavyzdžiui, kad ir šis tolimesnis Jums klausimas.

— Lietuvai sovietiniu laikotarpiu buvo užmesta labai egzotiška carinės Rusijos aukštojo mokslo sistema, kurioje atskirtas tyrinėjimo darbas Mokslo akademijos institutuose ir dėstymo darbas universitetuose. Ar yra daroma pastanga Lietuvoje šį dirbtinį ir nenaudingą (bent iš užjūrio žvelgiant) padalinimą panaikinti? Kokia Jūsų nuomonė šiuo klausimu?

— Tokios pastangos iš mūsų pusės daromos nuolat, ir Lietuvos mokslo akademija, kuriai šian-

Vilniaus universitete Sarbjevičiaus kiemas.

Z. Kazėno nuotrauka

dien vadovauja akademikas Benediktas Juodka, mūsų universiteto prorektorius, žymus biochemikas, jau gerokai pasikeitusi.

Mūsų abiejų bendras tikslas — kuo labiau integruoti mokslą ir studijas. Tokių pavyzdžių — jau ne vienas. Artimiausioje ateityje, esu įsitikinęs, jų sparčiai padaugės. Tai verčia daryti ir gyvenimas, ir protas.

— Gal sutiktumėte truputį papasakoti apie savo paties mokslinį kelią? Jei dabar nebūtumėte rektorius, kokią mokslinę tematiką šiuo metu puoselėtumėte?

— 1968 metais baigiau Vilniaus universitete germanų-romėnų kalbų studijas. Kalbos studijas sujungiau su šiuolaikine logika ir analitine filosofija. Apgyniau dvi disertacijas, kuriose suformulavau savo požiūrį į kalbos ir minties santykius, tai, kas priskiriama semantikos, semiotikos sričiai. Išleidau keturias knygas lietuvių, rusų ir anglų (Meaning and Conceptual Systems, 1991) kalbomis. Skačiau paskaitas Prancūzijos, Skandinavijos šalių, Anglijos JAV ir kituose universitetuose. Metus stažavausi Paryžiuje pas profesorius Algirdą Julijų Greimą, išverčiau jo darbų rinktinę. Buvau išrinktas į Lietuvos mokslo akademiją, 1992 metais — į Europos mokslo ir menų akademiją. Didžiulioji, pirmas iš lietuvių gavęs vieną aukščiausią Prancūzijos akademinių įvertinimų — Akademine palmę (Palme académique).

1990 metais, išrinktas 81-uju Vilniaus universiteto rektoriumi, nenutraukiau nei pedagoginės, nei mokslinės veiklos — toliau skaitau logikos ir semantikos kursus, vadovauju daktaran-

tams, šiuo metu baigiu versti fundamentalius vieno žymiausių 20-ojo amžiaus moderniosios filosofijos kūrėjų Ludwig Wittgenstein darbus, rengiau vadovėlių studentams. Visa tai derinti su rektoriaus pareigomis nelengva. O dar reikia išmokyti — kaip Amerikoje sakoma apie universitetų prezidentus — „sukelti pinigų“ universitetui, ką, beje, čia, Amerikoje, ir darau. O kur dar šeima, mano labai mylima žmona Aušrinė, universiteto docentė, dėstanti amerikiečių literatūrą, du sūnūs — teisininkas ir filosofas, dvi žavios dukraitės...

— Šiuo metu gal jau būtų galima papasakoti kai kuriuos atskirus epizodus iš Vilniaus universiteto praėjusių kelių dešimtmečių istorijos. Kokius spaudimus teko Jūsų pirmtakui rektoriui Jonui Kubiliui patirti? Ar nebuvo keliais atvejais bandyta ivesti universitetą rusų kalbą dėstomąja kalba? Ar nebuvo spaudimo ruošti specialistus, kurie būtų skiriami dirbti Sovietų Sąjungos gilumose? Juk ir mokslinis darbas, ir disertacijos buvo tampa risama su rusų kalba.

— Praėjusių dešimtmečių Vilniaus universiteto istorija dar laukia savo Herodoto. O rektoriumi Jonui Kubiliui, iš pradžių pasikviestam mane į prorektorius (kai viešai pirmąkart tuometinėje ir Lietuvos, ir Sovietų Sąjungos spaudoje pareiškiau, kad būtina kuo greičiau atsikratyti ideologizuotų marksistinių pseudomokslų), o po to pasirinkusiam kandidatą į rektorius, teko patirti tai, ko kai kuriems reksmingiems „patriotams“, anuomet tupejusiems kampelyje ir suglaudusiems ausytis, net nesisapnavo. Tai, kad Vilniaus universitetas, nepaisant nuožiausio spaudimo, išliko lietuvišku, ne tik išsaugojo tautos intelektualinį fondą, pagarsėjo pasaulyje, davė naują pradžią tautos atgimimui — didžiulis Jono Kubiliaus nuopelnas. Jis, perduodamas man universiteto vairo, yra patikėjęs man daugeliui nežinomam universiteto istorijos puslapiui. Ateis laikas, ir juos paskaitys tie, kuriems rūpi suprasti, kaip ir iš kur buvo „einama į žvaigždes“...

— Kokie pasikeitimai įvykę studentų gyvenime? Ar dar tebėra grandiozinis visos metų atidarymas? Ar dar vis studentai vėžami bulvių kasti? Ar veikia studentų meniniai ansambliai? Kokios išliko senos studentų organizacijos, kokios įsikūrė naujos? Kurios tradicijos pasirodė dirbtinės, kurios dar ir dabar palaikomos?

— Apie tai reikėtų klausyti pačių studentų, ir geriausia — susitikus su jais Vilniaus universitete. Mokslo metų pradžia Vilniaus universitete — ypatinga šventė nuo pat 1579 metų. Ji bus dar ypatingesnė, kai kitamet švėsime „mažąjį“ 415 metų jubiliejų nuo universiteto įsteigimo. O šmet priimsime popiežių Joną Paulių II.

Bulvių kasti šiandien Lietuvoje savo noru gali važiuoti kiekvienas. Svarbu, kad būtų tas noras ir — dar svarbiau — kad būtų bulvių.

Universitete išliko ir studentų ansambliai, ir įsikūrė naujos organizacijos — visokios, išskyrus politines. Dirbtinės tradicijos nėra tradicijos, o palaikomos tos, kurios nuo pradžių nebuvo dirbtinės.

— Kokie Vilniaus universiteto santykiai su kitomis Lietuvos aukštojo mokslo institucijomis? Kokie santykiai su užsienio universitetais?

— Būdamas Lietuvos universitetų ir aukštųjų mokyklų rektorių konferencijos pirmininku, stengiuosi, kad tie santykiai būtų kuo geriausi, ir svarbiausia — tarnautų Lietuvos mokslo interesams. O čia dar daug ką reikia pertvarkyti. Pirmiausia — nebekurti naujų universitetų, kai kuriuos sukurtus — integruoti, aiškiai pasiskirstyti darbus, nevaidinti „konkurencijos“ ten, kur jos nėra ir negali būti, apsiriboti trim — Vilniaus, Vytauto Didžiojo Kaune ir Klaipėdos — universitetais ir juos visapusiai stiprinti. Ir taip toliau.

Užsienio universitetai šiandien yra mūsų esminis ramstis. Vienas pavyzdys — Norvegijos Oslo universitetas išgelbėjo 150 mūsų aukščiausių kvalifikacijų fizikų, netekusių užsakymų Rytuose.

— Žvelkime į ateitį. Kokie Vilniaus universiteto planai artimiajai atečiai? Pavyzdžiui, ar bus tęsiamas didžiosios statybos Saulėtekio alėjoje?

— Artimiausioje ateityje — pirmiausia išlikti. Toliau — tobulėti ir projektuoti ateities Lietuvą. Vėl tapti vienu labiausiai prestižinių Europos universitetų. Pati didžiausia statyba Saulėtekio alėjoje — naujoji Universiteto biblioteka (su Dievo ir pasaulio lietuvių bendruomenės pagalba).

— Kokios Vilniaus universiteto profesūros paruošimo perspektyvos? Ar bus daugiausia remiamasi gabiųjų savųjų atranka ir paruošimu pačiame Vilniaus universitete, ar juos siųsime studijoms į užsienį?

— Ir namuose, ir svetur. Tą darome ir dabar. Problema štai kokia: neturime valiutos profesūros kelionėms. Gal išvysija čia mus paremtų?

— Kalbant apie studijas užsienyje: ar stengiatės raginti studentus kreiptis dėl stipendijų į užsienio universitetus, ar labiau pasikliaujate pasikeitimo ryšiais su universitetais? Ar yra vieta Vilniaus universitete, kurioje studentai gali gauti informacijos apie užsienio universitetus?

— Ir viena, ir kita. Tik nepamirškite pinigų (tikrų!) problemos. Vilniaus universitete jau antri metai veikia George Soros fondo įkurtas centras, teikiantis išsamią informaciją apie visus Amerikos, o artimiausiu metu — ir Europos universitetus. Čia taip pat priimami anglų kalbos TOEFL sistemos egzaminai, suteikiantys galimybę mėginti stoti į bet kurį Amerikos universitetą.

— Ar veikia Vilniaus universitete, ir jeigu taip, katedros ar skyriai, skirti tirti ir studijuoti Lietuvos mažumas — tai būtų, aišku, rusų, lenkų, žydų, gal net karaimų? Jeigu ne, ar yra planų ir perspektyvų tokius skyrius įsteigti arba bent šias sritis studijuoti galimybių suteikti? Atrodytų, kad istorinė Lietuvos žydų bendruomenė būtų ypač verta ir vaisinga studijų sritis, nes Lietuvos žydai yra suteikę nepaprastai didelį įnašą pasaulio žydų religinei kultūrai, hebrajų mastyse ne vystymuisi.

— Jau keleri metai toks skyrius veikia Filologijos fakultete, o šmet įkuriamas ir atskira lenkų filologijos katedra. Be to, turime puikius ryšius su pagrindiniais Lenkijos universitetais.

Judaikos studijos atidarytos prieš metus. Kovo mėnesio 22 dieną įvyks Judaikos centro Vil-

(Nukelta į 3 psl.)

Vilniaus senamiesčio panorama, kurios centre Vilniaus universiteto rūmai ir pastatų kompleksas kartu su Šv. Jono bažnyčia.

Antano Sutkaus nuotrauka

Adomas Galdikas

Lietuviškas gamtovaizdis, 1953
Tapyba, 44" x 28"

Iš parodos „Lietuvių dailės odisėja I“, vykstančios Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, iki kovo 28 dienos.

Lietuvių dailės odisėja I

JUOZAS MIELIULIS

Paroda, surengta Lietuvių dailės muziejaus, vykstanti nuo šių metų vasario 27 iki kovo 28 dienos Lietuvių dailės muziejaus galerijoje, Lemont, Illinois.

Išskyrus kai kurias išimtis, ši paroda apima Freiburg'o (Vokietijoje) Dailės ir amatų mokyklos profesorių ir studentų kūrybą maždaug nuo 1950 metų iki dabarties. Daugelis darbų yra patimti iš Lietuvių dailės muziejaus Lemont'e ir privačių asmenų, bet arčiau gyvena dailininkai pristatė ir savo vėlesnius ir vėliausius darbus.

Mokykla buvo įsteigta tuoj po Antrojo pasaulinio karo 1946 metais netoli Freiburg'o esančiame miestelyje Kandern'e, bet vėliau, gavus geresnes patalpas, ji buvo perkelta į Freiburg'ą. Jos įsteigėjas, organizatorius ir direktorius buvo Vytautas K. Jonynas. Jis yra universali asmenybė ir šalia savo talentų mene yra ir puikus diplomatas. Savo apskurto ir organizacinių talentų dėka jis beveik iš nieko sugebėjo įsteigti mokyklą, kurioje dirbo 19 profesorių ir dėstytojų ir (1948 metais) studijavo 127 studentai.

Mokykla neapsiribojo vien lietuviais. Į ją buvo priimami ir kitų tautybių jauni žmonės: latviai, estai, ukrainiečiai, lenkai, vengrai ir vietiniai vokiečiai. Tai rodo, kad mokykla labai greitai užsitarnavo pagarbos ir kitataučių tarpe.

Meno srityje Vytautas K. Jonynas irgi yra universalus. Jis puikiai buvo įveikęs realistinę techniką, bet, kai atėjo laikas, labai greitai įrodė, kad jis gali eiti su laiku, ir išvystė savitą ir kultūringą modernizmą. Dar Vokietijoje būdamas, jis dalyvavo pašto ženklų konkurse. Jo projektas buvo priimtas, ir buvo išleista jo sukomponuotų pašto ženklų laida. Atvykęs į Ameriką, jis dirbo įvairiose srityse: grafikoje, tapyboje ir kūrė vitražus bei architektūrinius paminklus. Jo darbų yra įsigiję daugelis žymių muziejų, ir Amerikos meno žurnalas *Art News* paskyrė vieną sasiuvinį jo kūrybai. Žinoma, čia yra tikrai dalis jo laimėjimų, bet dėl vietos ir informacijos stokos turui sustoti. Šioje parodoje jam atstovauja tik vienas 1953 metų medžio raizginys „Europa“, kuriame jo dinamiškas ir kultūringas braižas nėra pasenęs, ir kūrinyje atrodo kaip šiandien sukurtas.

Viktoras Vizgirda visą laiką buvo ištikimas tapybai. Savo stilijų jis jau buvo išvystęs Lietuvoje. Vokiečių okupacijos laikais, žinoma, jo kūryba buvo laikoma išsigimusia (entartete Kunst). Po karo jam ir moderniųjų eiles nereikėjo įstoti. Jis tik pajuto, kad meno politikos vėjai buvo palankesni. Tiesa, ilgainiui

jo kūryba brendė ir keitėsi, bet staigios posūkių joje nėra. Parodoje išstatyti darbai pasižymi rimtu ir brandžiu koloritu, ir jaučiamas avangardinės tapybos įtaka.

Adomas Galdikas buvo lankstesnis, ir jo kūryba atspindi beveik visus pasikeitimus 20-ojo amžiaus mene. Kaip į tai vėliau pažūrės istorija, į šį klausimą – kadangi nesu Nostradamus nei draugas, nei giminė – nemėginu atsakyti. Pažymėsiu tik, kad jis yra vienas iš svarbiausių lietuvių tapybos atstovų.

Eleonora Marčiulionienė vėl mus stebina savo kūrybos jaunatviškumu. Prancūzų dailininkas ir teoretikas Ozenfant (puristų mokyklos atstovas) rašė, kad Ticianas savo jaunatviškesnius darbus sukūrė būdamas 101 metų amžiaus. Atrodo, kad Marčiulionienės jaunatviškesnių darbų turėsime dar ilgai palaukti. Linkime jai ilgų ir kūrybingų metų.

Aleksandro Marčiulionio darbų šioje parodoje nėra, ir jaučiama spraga. Dailė 93 parodoje (Čiurlionio galerijoje, Čikagoje) jo labai puikus darbas, kuriame jis parodė gilų moderniojo meno esmės supratimą, kažkaip praslydo pro kritiko dėmesį – ir jau ne pirmą kartą jo darbai liko nepastebėti.

Pasigedau ir Adolfo Valeškos darbų. Jis taip pat pasižymėjo ne vien tapyba. Esu tikras, kad jo vėliausia kūryba būtų ši paroda praturtinusi.

Alfonso Dargio kūryboje jaučiama stipri Picasso įtaka, bet nebūtų galima sakyti, kad jis yra Picasso plagiatorius ar komentatorius. Savas įnašas yra pakankamai stiprus, kuris jam kaip kūrėjui suteikia individualybę. Įdomus yra jo kūrinyje „Susirinkimas“, kuriame labai paprastomis priemonėmis jis vykusiai charakterizuoja dalyvių fizinijamas.

Paulius Augius, Vytautas Kašuba, Jadviga Paukštienė, Viktoras Petravičius, Vytautas Kasiulis, Jonas Rimša ir Adomas Varnas yra mūsų laikais, žinoma, jo kūryba buvo laikoma išsigimusia (entartete Kunst). Po karo jam ir moderniųjų eiles nereikėjo įstoti. Jis tik pajuto, kad meno politikos vėjai buvo palankesni. Tiesa, ilgainiui

jo kūryba brendė ir keitėsi, bet staigios posūkių joje nėra. Parodoje išstatyti darbai pasižymi rimtu ir brandžiu koloritu, ir jaučiamas avangardinės tapybos įtaka. Adomas Galdikas buvo lankstesnis, ir jo kūryba atspindi beveik visus pasikeitimus 20-ojo amžiaus mene. Kaip į tai vėliau pažūrės istorija, į šį klausimą – kadangi nesu Nostradamus nei draugas, nei giminė – nemėginu atsakyti. Pažymėsiu tik, kad jis yra vienas iš svarbiausių lietuvių tapybos atstovų.

Ramojus Mozoliauskas lietuvių visuomenei yra labiau žinomas kaip antkapio skulptorius. Jau 1976 metais Šv. Kazi-

miero kapinėse, Čikagoje, jo suprojektuotų ir pagamintų antkapų buvo daugiau negu šimtas. Šiandien, be abejo, jų yra daug daugiau. Žinoma, dailininko vaizduotė neretai apriboja užsakytojų pageidavimai, ir dažnai paklausa diktuoja darbo tempą, kuris neleidžia kūrėjui savo idėjas pilnai išvystyti. Vis dėlto jis yra sukūręs pakankamai brandžių paminklų, kurie nebus laiko dulkėse palaidoti. Į šią parodą jis pristatė dvi nerūdijančio plieno struktūras, kuriomis įrodė, kad jis ir šį žanrą puikiai įveikęs.

Jurgis Daugvila dirbo įvairiomis technikomis ir yra sukūręs daug monumentalių darbų. Jų nemažius, yra neįmanoma apie dailininką susidaryti realybę atitinkantį įspūdį. Šioje parodoje jis pasirodė su dviem lietuvių liaudies menui artimomis, laisvai improvizuotomis koplytėlėmis, kurios rodo jo puikų sugebėjimą įsijungti į lietuvių liaudies kūrybą.

Vanda Balukienė taip pat kūrė įvairiomis technikomis. Šioje parodoje, prie įėjimo, mus pasveikina du puikūs darbai. Ypačiai „Mergaitė“ pasižymi gerai išbalansuotu brandžiu koloritu. Vytauto Remeikos, deja, jau gyvųjų tarpe nėra. Kitados jis savo tapyba buvo sukūręs didelį susidomėjimą, ir parodoje išstatyti darbai yra iš to laikotarpio. Jie pasižymi puikiu koloritu ir įdomia technika. Įdomu, kaip jo kūryba būtų vyrciusis toliau. Bet į šį klausimą nėra atsakymo.

Algirdo Kurausko irgi nėra gyvųjų tarpe. Jam atstovauja dvi kompozicijos, kuriose jis rodo puikų estetinį taktą.

Romas Viesulas taip pat iškeliavęs amžinybėn. Jis yra vienas iš labiausiai pagarsėjusių Freiburg'o mokyklos studentų. Tačiau jauniausių lietuvių dailininkų kartai jis yra beveik nežinomas. Šioje parodoje jam atstovauja trys iš jo ankstesnių darbų, ir jie nėra patys geriausi. Tikėtumėsi, kad artimiausiu metu bus surengta platesnio masto jo darba paroda, ir jaunoji dailininkų karta su jo kūryba galės susipažinti.

Vitas Vito Simanis „FTT“, 1990
Akrilis ant medžio, 24" x 24"

Iš parodos „Laisvės šventė – baltai dailininkai iš Illinois“ Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje.

Donaldas Kajokas

NEPAMENU, KOKIE METAI

*lapkritys, o pasnigo
krenta lapai ant sniego
o paskui vėlei lietus
ir kaledos*

JUODASIS VALTININKAS

*jis taip lengvai lengvai tą valtį valdo
gauruoto varno plunksna tartum irklų
bet kraupiai girgžda valtys tarpu meldų
nes jis ją valdo atsidaugęs maldai
kad kitas tą lengumą jo atpirktų*

MĖLYNAS VAKARO SNIEGAS

*koks mėlynas vakaro sniegas
koks sniegas vakaro mėlynas
jauties nei priekin užbėgęs
nei į kažkur pasivėlinęs
ramu –
jau tik tu ir sniegas
o gal:
jau tik sniegas mėlynas*

KOVO DULKSNA

*dulksna, ant kalno dūlantis malūnas
berniukas ir mergytė jo pietinėje pusėje
pritūpę prie žibučių – gal ir aš pabūsiu
sakau sau ir namo ilgai ilgai neinu nes
toks pilkas toks lietingas šitas laikas
kad man beveik ir mielas jau beveik kaip
vaikų pirštelių murzinumas.*

KOKS RETAS ŠITOKS ŽIEMOS RYTAS

*po dangum skaidrių skaidrių
toliuos vienišas kaimelis
tarp retų maldyno stagarų
valtis ežeran išalus
seno gluosnio mėlyna šaka
o po ją rytiniame sniege
vaikiškos pėdelės.*

*ir šiandien gyveni beveik kaip vakar
rytoj gyvensi panašiai kaip šiandien
iš įpročio uždeges nišoj žvakę
grįžti iš įpročio atšvesti niūrą šventę
kurioj ir vėlei neįvykus nieko keisto
guodiesi: niekam čia kitaip gyventi neleista
aš nežinau tačiau ar daug kas bandė*

LIŪDNA DAINA

*ir mes eisim tenai baltu baltu taku
tarp gėlynų ir dūzgiančių bičių
šviečiant saulei virš rojauš svingų laukų
vainikuoti žvaigždėtu vaikų vainiku
eisim ten be gėlos be patyčių*

*ir niūniuosim dainas tas pačias tas pačias
tarsi niekad iš ten neišėję
liesim pirštų galiukais gėlių galvužes
ir nubrisim per pievas kaip sapnas plačias
švelniai švelniai sūpuojamas vėjo*

Kaip ir iš kur „einama į žvaigždes“...

(Atkelta iš 2 psl.)

niaus universitete inauguracija, į kurią atvyksta Nobelio literatūros premijos laureato Elie Wiesel vadovaujama žydų akademikų delegacija, reprezentuojanti žymiausias pasaulio judaikos (hebraistikos) tyrimų ir studijų institucijas. Šiai naujai ir nepaprastai svarbiai ne tik Vilniaus universiteto, bet ir visos Lietuvos tarptautiniam prestižui iniciatyvai parengti praėjusių metų pabaigoje buvau nuvykęs į Paryžių, kur dalyvavau Tarptautinio komiteto žydų studijoms remti konferencijoje. Manau, kad šis savaimis svarbus Vilniaus universiteto žingsnis turės reikšmingą tarptautinį atgarsį.

— Kokios galimybės Vilniaus universitete studijuoti užsienio studentams? Ar jau nemažą skaičių tokių studentų turite? Ar yra universitete šiuo metu studijuojančių užjūrio lietuvių? Kur susidomėjusieji gali kreiptis informacijų apie studijų galimybes?

— Šiuos klausimus sprendžia pertvarkytas ir efektyviai veikiantis universiteto Tarptautinių ryšių skyrius. Sukurta speciali katedra, kurios profesūra moko užsieniečius lietuvių kalbos įvairios trukmės, įskaitant ir vasaros, kursuose. Pagal specialiai parengtą metodiką šioje katedroje (ji vadinasi Praktinės lietuvių kalbos katedra) mokosi ne tik užsienio lietuvių vaikai, bet ir

Gedrė Žumbakienė

Vasaros vėjas II
Ofortas, 22" x 30"

Iš parodos „Laisvės šventė – baltai dailininkai iš Illinois“, vykstančios Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje, iki šių metų balandžio 24 dienos.

*tik neverk mano meile neverki meldžiu
net jei niekur jau neisim juk niekur
nutremti į aklas bedugnes paslapi
prikalti prie šaligatvių šaltų vyzdžių
aikštėse lauksim purvino sniego*

*ak neverk darganoj ties gūdžiu viaduku
tai netyčia išsprūdo netyčia
tekant saulei virš rojauš svingų laukų
vieną rytą mes eisime baltu taku
baltu baltu tarp dūzgiančių bičių*

Prasmingoji būties akimirka

Trijų poezijos knygų, *Žeme kaip viršūnėmis* (Vilnius, 1980), *Tylinčiojo aidas* (Vilnius, 1988), *Žuvusi avis* (Vilnius, 1991) autorius Donaldas Kajokas, gimęs 1953 metais Prienuose, yra neabejotinai vienas talentingiausių jaunesniosios lietuvių poezijos atstovų. Jam svetima pranašiškoji poza, rėkiančios ir šokiruojančios manifestacijos ar publicistinis patosas, jam absoliučiai nerūpi formaliniai eksperimentai, dažnų labiau niokojantys kalbą nei atnešantys poetinės kalbos naujų ir savitų reikšmių. Tylus jausmas, melancholiška nuotaika, sutelkta meditacija išduoda šios poezijos rūšį – tai grynoji lyrika, nors Donaldas Kajokas yra parašęs ir poemą „J. S. Bachas. Mišios si minor“, kurios žanrinis pavaldas turbūt artėtų prie epinės ir lyrinės poezijos sankryžų.

Muzikalumas – neatskiriama Donaldas Kajoko poetinė priemonė, leidžianti eilėraščių priartėti prie dainos; žodinių melodijų pynės lyg ir prašosi akompanimento, koks buvo antikine Graikijoje, kuomet lyra pritardavo dainai, vadinamai lyrika. Intymumas ir sugebėjimas sukurti originalų išgyvenimą, gimstantį iš šakotų, daugialypių vidinės tikrovės atspindžių ir asociacijų, kurias kuria poeto tematika, vaizdymas ir garsų pasikartojimai, išskiria Donaldą Kajoką iš sraunios poetų ir eilėdaryų lėkšės, užliejusios Lietuvą. Prisiminimų poetika sutelkia poeto žvilgsnį į nuostabų ir vientisą poetinio išgyvenimo, ekstazinio atsikvėpimo ar atodūso kaleidoskopą, kuriame telpa prasmingoji būties akimirka.

Julius Keleras

studentai iš Japonijos, Kinijos, Vakarų Europos, Amerikos. Paprėžiū – tai ne tik tradiciniai vasaros kursai, o studijos, galinčios trukti ištisus metus – priklausomai nuo noro ir pasiruošimo. Kitaip tariant, tai permanentiniai lituanistikos kursai, viena iš geriausių ir efektyviausių ne tik kalbos, bet ir krašto pažinimo formų. Esu įsitikinęs, kad ši institucija turi gražiausias perspektyvas.

— Ir, kaip visada, paskutinis klausimas iš mūsų tyrėnės čia besilankantiems: kokiais būdais užjūrio lietuviai galėtų prisidėti, kad Vilniaus universitetas augtų ir klestėtų?

— Visi būdai, kuriais norima pasitarnauti seniausiam Lietuvos mokyklai, yra mūsų nepaprastai branginami. Bet šiuo tarpu ypatingai išskirtinai vieną – teikti paramą naujajai Vilniaus univer-

siteto bibliotekai. Būtų nuostabu, jei Jūsų dienraštis imtųsi šios kilnios iniciatyvos. Juk ištis – „darbais Tėvyne mylime...“

— Dėkojame Vilniaus universiteto rektoriumi Rolandui Pavilioniui už šį atvirą ir išsamiai Vilniaus universiteto šiandieninę padėtį nušviečiantį pasikalbėjimą. Savo ruožtu tikime, kad rektorius nuosirdus rūpestis ir jautrus kreipimasis į Amerikos lietuvių padėti naujai įkurti biblioteką (kuri yra kiekvieno savo vardo verto universiteto šerdis) Vilniaus universitetui, kurioje būtų išaugotas ir telkiamas, ir Lietuvos ateitį patikimas mūsų tautos kultūros turtas, ras mūsųose atgarsį.

(Su Vilniaus universiteto rektoriumi Rolandu Pavilioniu 1993 m. vasario 13 d. Čikagoje kalbėjosi Draugo kultūrinio priedo redaktorė Aušrelė Liulevičienė.)

Paroda apie „Niekieno žemę” – šiandienos Prūsų Lietuvą

ARVYDAS RENECKIS

75-osios Lietuvos nepriklausomybės metinės Čikagoje pažymimos ištis reikšmingai: štai jau dešimtoji paroda atveria savo duris, kviesdama lankytojus į šį jubiliejinį renginį. Nuo kovo 26 iki balandžio 10 dienos Lion Frame galerijoje 3125 West 71st Street (tel. 312-778-6322), vyks unikalių, niekur anksčiau nematytų fotografijų paroda, kuri parodys mums dabartinę Prūsų Lietuvą. Šių įspūdingų reportažų ir kartu poetiškų nuotraukų autorius – kaunietis Leonardas Sargaila.

Gimusį (1957 metais) ir užaugusį pačiame Kauno senamiestyje, Leonardą Sargailą visą laiką supa ypatinga aplinka, išugdžiusi jame savitą senosios architektūros bei archaisko miesto pojūtį. Dar paauglystės metais jis neretai, pasikolines geresnį tėvo fotoaparata, tylomis klaidiodavo senamiesčio kiemais, gatvėmis bei aptrupėjusioms pakopoms, fotografuodamas savo gimtojo miesto griuvėsius bei jų gyventojus. Ilgainiui atsitiktinės nuotraukos įgavo tam tikrą kryptį: jam žinti žmonių gyvenimą ir aplinką. Pateis išsugotai nebūtinai nūnčius kultūros ir sovietinės antikultūros vaizdus dar prieš penkerius metus pastūmėjo šios parodos autorių Kaune įsteigti vizualinės antropologijos klubą

Leonardas Sargaila

„Aista“, kuriame su laiku, tarsi rimtame archyve, ėmė kauptis nuotraukos, kino bei video filmai, vaizduojantys griūvancius Lietuvos dvarus, skilinėjancias senamiesčių sienas, apsamanojusias sodybas, neparadinius, raukšlėmis išvogtus senųjų arba žaidimų įkarštyje išsimurzinusius mažųjų mūsų tautiečių

veidus... Nenuostabu, kad beiškodamas panašios natūros, Leonardas neretai „atrasti“ ir Karaliaučiaus kraštą. „Išvažinėję viską skersai išilgai“, rašo jis laiške, „atrodo, pažįstu kiekvieną kampą. Tačiau viskas ten kasmet labai keičiasi, ir greitai jau nebeliks tos dvasios bei tos mistinės

nuotaikos, kuri tebetvyro dabar. Kad visa tai pajustum, turi pabūvoti ten ne vienerius metus. Pačiame Europos viduryje yra toks plotelis, į kurį patekęs, staugi pasijunti esąs visiškai kitame laike. Svarbiausia čia – aplinkos ir ją veikiančio laiko dramatiškumas. Šiaip atvykęs į tokį kraštą nusiviltum: baidi netvarka ir tiek. Todėl dauguma ir vaizduoja bei aprašo šią žemę kaip kokį tipinį sovietų sunaikintą kampelį: lietuviai piktindamiesi, kad rusai viską griauja, vokiečiai diplomatiškai, daug ką nutylėdami... o man tas kraštas – tikra griuvėsių poezija, patikėk, antros tokios vietos Europoje nėra”.

Iš tikrųjų Rytprūsų unikalumą apibūdino ir vokiečių rašytojas E. J. Feuchtwanger: „Tai buvo dirbtinė valstybė, kurios esmė glūdėjo ne kokiuose nors tautiniuose papročiuose, o valstybės nustatytoje tvarkoje, kuri buvo privaloma visiems jos gyventojams”.

Atrodo, kad ir kiti rašytojai, kaip Heinrich von Kleist, bei filosofai, kaip Hegel, bus išpranašavę Rytprūsų likimą: tokia valstybė negalėjo turėti tolimos ateities. Iš pradžių paniekinus, o vėlesnėse istorijos audrose visiškai išrovus ir nušlavus nuo šio krašto paviršiaus tikruosius etninius gyventojus prūsų ir lietuvių, vokišką kaizerinę tvarką čia pakeitė rusiška, komunistinė tvarka. Nė kiek nepakitęs išliko tik bendras istorinis bruožas: valstybės nustatyta santvarka ir ją palaikanti militarinė jėga. Tuo tarpu pats kraštas, atrodo, šikart jau nebegrižtamai pavirto Niekieno žeme.

Nuomonės ir pastabos

Prašyčiau neklaidinti išeivijos

Lietuvoje 1992 metais išleista, švelniai tarant, ne visai dorai surežisuota knyga *Rašytojas ir cenzūra*, kurioje taip pat ne viskas gerai. Su šia knyga reikėtų elgtis labai atsargiai, ypač išeivijai, nežinančiai Lietuvos gyvenimo užkulisių ir trincių. Lietuvoje gal tik *Lietuvos aidas* šią knygą padoriau recenzavo. Kiekvieno knygoje dalyvaujančio atvejis unikalus, kaip unikali kiekvieno nedalyvaujančio tyla.

Neturiu galimybių sekti visą išeivijos spaudą. Pastoviai skaitau tik *Draugo* kultūrinį savaitinį priedą „Mokslas, menas, literatūra”. 1993 sausio mėn. 16 d. Nr. 10 (2) jame buvo išspausdintas didelis kritiko Vytauto A. Jonyno straipsnis apie šią knygą – „Išgudrinimai apeiti patį vėlinį”, dėl kurio turėčiau pastabų.

Ketvirtame puslapyje kritikas rašo: „Tenka pripažinti, kad knygoje *Rašytojas ir cenzūra* apie išeivius spaudą, literatūrą ir veiklą, aplamai, užsimena pažymėtinai retai ir, svarbiausia *neigiamai*. R. Lankausko, J. Būteno ir J. Juškaitis priekaištai jai to paties pobūdžio. „Atplaišų” pasisakymai apie jų knygas vien su komplikavę ir taip nelengvą jų padėti. Juškaitis rašo: „M. Girniuvienė Amerikoje *Lituanus* žurnale angliškai rašydama apie mano poeziją, stebėjosi, kaip ją praleidžia. Jos nuomone tik dėl to, kad cenzoriai nesupranta, ką praleidžia” (p. 81).

Ar kritikas Vytautas A. Jonynas supranta, ką jis rašo? Julijui

Jonas Juškaitis

Būtenui su Romualdu Lankausku neatstovauju. Pats norėčiau pateikti tą visą savo straipsnio vietą, iš kurios kritikas išsipešė kelias eilutes: „Išvažiuodavome su žmona į Veliuoną toli nuo literatūros. Kaip mes ten gyvenome, tik mes ir nežinojome. Neparašiau nė eilutės pagal pageidavimą, o rašiau prieš pageidavimą. Tegu nespaudina! M. Girniuvienė, Amerikoje *Lituanus* žurnale angliškai rašydama apie mano poeziją, stebėjosi, kaip ją praleidžia. Jos nuomone, tik dėl to, o ir dėl mano santūros laikysenos” (p. 81).

Kur čia kritikas įžiūri priekaištą? Negi jam iš mano viso straipsnio pateiktų duomenų neaišku, už ką mane žlugdė, ir dėl ko aš tyčiojuos iš sistemos kvailumo?

Gal kartais žlugdė ir dėl to, kad savo gyvenime net verčiamas nepadariau išeivijai nė mažiausio priekaišto ir išeivijos rašytojus gyniau, tik to nenorėjau maišyti į šios knygos nešvairius vandenius, kadangi esama ir kitur galimybių apie tai pakalbėti. Nė vienas išeivijos kritikas, rašydamas apie mane, man visai negalėjo pakenkti, nes visame straipsnyje su pašaipė rodau, kaip tik pats sau užsitraukiau nemalonę, atvirai nepakludamas valdžios reikalavimams. Išeivija man tik padėjo. Teigiami atsiliepimai išeivijoje, taip pat Lietuvoje rimtų literatūros vertintojų palankumas, kaip ir mano santūri neapgalvotiems poelgiams neišprovokuojama laikysena, ir neleido sužlugdyti drakoniskomis priemonėmis. Prie viešai pateikiamos kūrybos, nors ir aštresnės, sunkiau būdavo pagal įstatymus prikibti. Buki valdininkai gaudė tik platinamą slapta, net ir nekaltoje tokioje visada jiems vaidendavosi valdžios vertimas. Šaipydamsis iš sistemos kvailumo, Mirgą Girniuvienę dabar parodžiau kaip savo sąjungininkę, o ne kenkėją. O jau tokio žodžio apie išeiviją, kaip kritiko vartojamas „atplaišos”, aš savo gyvenime nesu net ištaręs.

Kritikas galėtų pasiskaityti, ką rašiau apie Antaną Giedrį, Faustą Kiršą, Stasį Santvarą, Povilą Gaučį, Joną Aistį, Henriką Radauską, Antaną Jasmantą, Antaną Vaičiulaitį, Marių Katiškį, Stasį Zbarską, Bernardą Brazdionį, Nele Mazalaitę, Jurgį Jankų, Vincą Ramoną, Vytautą Tamulaitį, Kazimierą Barėną, Leonardą Andriejų, Kazį Bradūną, Henriką Nagį, Liūnę Sutemą, Danguolę Sadūnaitę ir kitus išeivijos rašytojus. Nenoriu girtis, nuo kada ir su kiek išeivijos rašytojų ir kultūrininkų susirašinėju ir sustinku Lietuvoje. Laiškų ir pokalbių akivaizdoje ar nors vienas iš jų mane galėtų apkalinti priekaištais? Pagaliau kritikas galėtų užkalbinti gerbiama Mirgą Girniuvienę. Ji pati paliudytų, kad už tą straipsnį ją parašiau padėkos laiškelį. Dar tada, kai dabartiniai persivertę išeivijai kalbintojai nė jų knygų nevertino, tik dėl karjeros kalbino „liaudies” talentus...

Gaila, kad visą gyvenimą neslėpęs, jog esu katalikas ir dėl to stumdomas pavergtose Lietuvoje, vienintelį priekaištą išeivijai esu priverstas daryti iš nepriklausomos Lietuvos ir katalikiškame laikraštyje – būtent štai šį, kritikui Vytautui A. Jonynui.

Jonas Juškaitis,
Vilnius, 1993.02.18

mybes. Tikimasi, kad Čikagos lietuviai gausiai atsilankys į šią paskaitą ir dalyvaus diskusijose. Po vakaronės – vaisės.

Apie dabartinę politinę diferenciaciją Lietuvoje

Ateinantį penktadienį, kovo 26 dieną, 7:30 v.v. Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje profesorius dr. Julius Šmulkštys skaitys paskaitą, kurioje įvertins pastaruosius Lietuvos Seimo ir prezidento rinkimus.

Prelegentas bandys atsakyti į nemažai klausimų. Visų pirma, ar Lietuvoje pagaliau pradeda rimtai kristalizuotis politinės srovės bei jas atitinkančios partijos? Ar Lietuvos demokratinė darbo partija yra užmaskavusių ir nepasikeitusių komunistų lizdas, ar šiuo metu Lietuvai reikalinga alternatyva dešiniųjų blokui priešpastatyti? Ar nebūtų prasmingiau į politiką žiūrėti kaip į demokratinių principų vystymosi procesą, kuriame lenktybiavimas vyksta tarp politinių alternatyvų, o ne tarp

Julius Šmulkštys

patriotų ir antipatriotų? Šiokiame procese rinkimų pralaimėjimas nėra pražūtingas reiškinys, o tik laikinas epizodas iki kitų rinkimų.

Prelegentas taip pat mėgins atsakyti į klausimą, kodėl politinio vidurio grupės taip silpnai pasireiškė rinkimuose ir Seime.

Nemažą dalį savo paskaitos dr. Šmulkštys paskirs prezidento rinkimams. Jis apibūdins prezidentinių kandidatų politinius profilius, jų strategiją ir taktiką. Paskaitininkas apibūdinęs Algirdo Brazausko ir Stasio Lozoraičio santykius su juos rėmusiomis partijomis.

Dr. Šmulkštys nagrinės taip pat ir išeivijos vaidmenį Seimo ir prezidento rinkimuose bei nurodys ko galime pasimokyti iš šios patirties atečiai. Pagaliau prelegentas pasvarstys, kaip rinkimų rezultatai gali įtaigauti būsimąją politinę diferenciaciją Lietuvoje.

Dr. Julius Šmulkštys yra Indiana University at Fort Wayne politinių mokslų profesorius, daugelio mokslinių studijų autorius. 1989-1991 metais jis dėstė politinių mokslų kursą Vytauto Didžiojo universitete Kaune.

Galima manyti, kad profesoriaus Juliaus Šmulkščio paskaita suteiks kontroversinių ir jautrių problemų apšvarstymo gal-

Prūsų Lietuvos vaizdas, 1991

Leonardo Sargailos nuotrauka

Keli dabartiniai Prūsų Lietuvos gyventojai, 1991

Leonardo Sargailos nuotrauka

Prūsų Lietuvos gamtovaizdis: Cintai – Zinten – Kophebo, 1991.

Leonardo Sargailos nuotrauka

• Kovo 3 dieną Vilniuje, Dailės muziejuje, pagerbtas šimto metų sulaukęs architektas Vytautas Landsbergis-Zemkalis.

Ten surengtoje konferencijoje apžvelgiama jo kūryba ir nuopelnai lietuviškos architektūros plėtotei.

Kaunas, buvęs Rusijos pakraščio provincijos miestas, tapęs nepriklausomos Lietuvos laikina sostine, nepaveldėjo nė vieno padoresnio reprezentacinio pastato. Italijoje mokslus baigusio Landsbergio-Zemkalinio suprojektuoti pastatai į Lietuvą atnešė europinių funkcionalizmo ir racionalizmo architektūros idėjų.

Iš viso jis suprojektavo ir pastatė 5 vidurines mokyklas, 10 ligoninių, 4 visuomeninius pastatus, 5 pramonės objektus, daugiau kaip 20 gyvenamųjų namų, 10 įvairių paminklų. Daugelis Landsbergio-Zemkalinio sukurtų pastatų yra laikomi lietuvių materialinės kultūros aukso fondu. (ELTA)